

A közjó és az önérdék konfliktusa - avagy a pillanatnyi haszon mint társadalmi csapda

Garrett Hardin *A közlegelő tragédiája* című írásában egy játékelméleti példán keresztül mutatja be a közjó és az önérdék konfliktusát, valamint a pillanatnyi haszon túlértékelését a hosszútávú következmény figyelembevétele nélkül. Az emberi önzésből fakadó önérdék érvényesítése a legtöbb cselekedet mozgatórugója, ami végül egy társadalmi csapdát eredményez. Az alábbiakban Hardin elgondolásának rövid rekonstruálásával szeretnék következtetéseket tenni az emberi természet milyenségével kapcsolatban, majd választ találni a következő kérdésekre, miszerint: miért sodorjuk saját magunkat, más fajokat, valamint élőhelyünket a teljes pusztulás irányába? Miért időszerű az *apokalipszis* kérdéskörét tárgyalnunk ma?

Hardin gondolatmenetében egy fiktív angliai falu határában lévő, dús fűvű legelő szerepel, amely összesen tíz tehenet képes eltartani. Minden egyes tehen, a legelő optimális használata esetén, napi 10 liter tejet ad. Az egyik gazda azonban a több haszon érdekében kihajt még egy jószágot a legelőre. Így egy tehen már csak napi 9 liter tejet hoz, ellenben az a gazda, akinek két állata is van, napi 18 liter tejet számíthat. A többi állattartó, látván hogy két tehenel több hasznuk lehet, sorra követik az első gazda példáját. Amikor már a hatodik gazda is kihajtja a második jószágot, egy állat napi 4 liter tejet ad, így akinek két tehen van, az is csak napi 8 liter tejet visz haza a kezdeti 10 literhez képest. A legelő minőségének romlása azt eredményezi, hogy egy tehen rendkívül kevés tejet hoz, ennél fogva egy idő után az a pár állattartó, aki mindeddig csupán egy állat birtokosa volt, már nem a plusz haszon miatt hajt ki egy második tehenet, hanem egyfajta társadalmi csapdába kerülve, kényszerből, az alapvető megélhetés reményében (Hardin 1968).

Minden gazda jól tudja, hogy mit kellene tenni a javulás érdekében: a plusz második jószágát vissza kellene hívnia minden állattartónak. De senki sem lép, ugyanis

(1) abban az adott pillanatban, mindenkinek több haszna van két tehenel.

(2) senki nem áldozza fel saját magát a közösség érdekében, még annak ismeretében sem, hogy a pillanatnyi áldozathozatal a későbbiek során – magának az áldozathozónak is – egy sokkal jobb helyzetet eredményezne.

A történet vége az, hogy a legelő, mint erőforrás kimerül, nem bírja elegendő táplálékkal ellátni a húsz tehenet, így az állatok éhen halnak, a tíz gazda pedig

csődbe jut. A legelső gazda, majd az őt megfigyelő többi állattartó, aki kihajtotta a második jószágát a pillanatnyi haszon gyarapításának érdekében, egy csapdahelyzetet generált, és nem kizárólag a falu lakóit, de saját magát is pusztulásba sodorta (Hardin 1968).

Hardin játékelméleti modellje görbe tükröt állít az ember elé, mint egyén és mint társadalmi lény. Igazolja azt a hobbes-i elgondolást, miszerint az ember természetének meghatározó jellemzője az önzés. Más szóval, az ember önmagát, illetve saját jólétét és jóllétét állítja minden tevékenységének középpontjába, ami egy olyan állapotot eredményez, amelyben ember embernek farkasa (Hobbes 1999). Az egyén saját érdekei felülírják a másik személy érdekeit. A Hardin és Hobbes közötti párhuzam két helyen is megjelenik a modellben. Először akkor, mikor a plusz egy tehén kihajtásának már tisztán látható következményei vannak. Annak ellenére, hogy a gazdák jól tudják, ha kihajtanak egy második jószágot, a többi embernek kevesebb haszon jut, a saját nyereségük növekedésének érdekében mégis kivisznek egy második tehenet. A második párhuzam pedig abban áll, hogy a történet végén senki nem áldozza fel saját magát, senki nem csökkenti a saját hasznát a közösség érdekében, sőt mi több, még önmaga érdekében sem.

Joggal merül fel a kérdés, hogy az ember miért nem változtat a helyzetén – a változtatás átmeneti állapotromlást is eredményez ugyan –, ha tudja, hogy ez előmozdítja a későbbi saját jólétét is. A válasz a pillanatnyi haszon túlértékelésében rejlik. Az ember egyfajta hedonista természetéből fakadóan az éppen megélt pillanat gyönyörének él. Hiába tudja, hogy ha most el is esik némi haszontól, a későbbiekben jóval nagyobb profitra tehet szert, mi több, hiába látja a pillanatnyi jólét későbbi negatív következményeit, az itt és a most gyönyöre a legédesebb, ezért felülírja a jövőbeni nagyobb jobbat és a majdani biztos rosszat is.

Hogyan függ össze Hardin cikke és az imént elmondottak az apokalipszis problémájával? *A közlegelők tragédiájának* modellje jól reprezentálja annak folyamatát, mikor van egy természeti erőforrás, amihez mindenki szabadon hozzáférhet, és amit az önérdék érvényesítése miatt egyre jobban kimerítenek. Ennek következménye, hogy a természeti erőforrás minősége romlásnak indul, végül pedig annak teljes pusztulásához vezet. *A közlegelők tragédiájában* felvetett legelőt helyettesíthetjük ásványkinccsel, édesvízzel, tiszta levegővel, erdővel stb; a tehén helyett pedig beszélhetünk autóról, gyárákról, hajók által kibocsátott olajról, szemétről stb.

Összességében tehát az emberi önzőség, az önérdék központi státuszba állítása és a pillanatnyi haszon túlértékelése sodor minket a pusztulásba. Ezenfelül a környezetszennyezéssel kapcsolatos következmények annyira hosszútávúak, annyira távoliak, hogy beláthatatlanok, éppen ezért nem is igazán foglalkozunk velük. A legelső gazda, aki kihajtotta a második tehenet, még nem látta előre, hogy beindít egy folyamatot, amely végül a közlegelő és

az állatok pusztulásához vezet. Mindemellett az ember bizonyos helyzetekben apró porszemként tünteti fel magát a gépezetben, és úgy véli, hogy az ő tehene vagy az ő szemete nem számít. A probléma abban áll, hogy a legtöbben porszemként tekintenek magukra, így egyelőre úgy tűnik, hogy a megannyi tehén és a megannyi szemét összeadódva előidézi, hogy az apokalipszis kérdésköre a modern társadalom és az önzés vezérelte ember örök-aktuális problémája legyen.

Irodalom

- Hardin, G. (1968): *The Tragedy of the Commons*. *Science*. American Association for the Advancement of Science Publisher, Washington.
- Hobbes, T. (1999): *Leviatán – Az egyházi és világi állam anyaga, formája és hatalma*. Budapest, Kossuth.